



INKLYUZIV TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHILARDA IJODIY QOBILIYATNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

SamDPI o'qituvchisi Shaxnoza Giyasova,

shgiyasova@q.mail.com +998904518840

Annotatsiya: Maqolada inklyuziv ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini shakllantirish usullaridan foydalanishni amaliy ahamiyati yoritilgan. Ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda bilishga doir innovatsion texnologiyalardan foydalanish hamda ularni o'qish jarayonida tadbqiq etish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: bilim, malaka, ko'nikma, qobiliyat, ijodkorlik

Резюме: В статье освещаются подготовки учеников к творческой деятельности. Согласно современным требованиям существуют ряд этапов творческой деятельности. Автор статьи предлагает рекомендации по улучшению подготовки к творческой деятельности. Среди них выделяются такие рекомендации как: необходимость учета личностных особенностей учеников, усиление воспитательной работы и др.

Ключевые слова: знания, навыки, умения, способности, творчество.

Summery: The article deals with the guest ions of preparation of the innovative activates in the example. According to the contemporary requirements, several stages of innovative activities exist. The authors of the article propose recommendations on the improvement of preparation to the innovative activities. Among Hem, such recommendations as; necessity of



consideration of personal characteristics of pupils, string Honing of education worth and others can be Signified.

Keywords: knowledge, skills, abilities, abilities, creativity

Mamalakatimiz Prezidenti o'z ma'ruzalarida ta'kidlaganlaridek, "farzandlarimizni mustaqil fikrli, zamonaviy bilim va kasb hunarlarni egallagan mustahkam vatanparvar insonlar sifatida tarbiyalash" muhim ahamiyat kasb etadi [1] Uzluksiz ta'lim tizimini mukammallashtirish O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining eng muhim muammolaridan biri hisoblanadi. Shu sababli O'zbekiston respublikasiing «Ta'lim to'g'risida» gi qonunida shaxs rivojlanishiga alohida e'tibor qaratilgan. Chunki ishbilarmon, o'z bilim va imkoniyatlarini jamiyat taraqqiyotiga to'liq sarflay oladigan, mustaqil fikrlaydigan, ijodiy faol mutaxassis yetishib chiqmas ekan, jamiyatda tub o'zgarishlar bo'lishi qiyin. Bugungi kunda respublikadagi har bir o'quv dargohi o'zining ta'lim tizimini mukammallashtirishga harakat qilmoqda. Yangi avlod darsliklarining yaratilishi, ta'limda reyting tizimining joriy etilishi, turli yunalishlardagi nazoratlar, ta'lim jarayonida faol o'qitish metodlaridan foydalanish va boshqa shukabi tashkiliy ishlar amalga oshirilmoqda. Hozirgi davrda ta'lim tizimida har bir bolaga teng imkoniyat yaratish, ularning shaxsiy qobiliyat va ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'qitish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu jihatdan inklyuziv ta'lim — jamiyatning barcha a'zolari, shu jumladan, jismoniy yoki psixologik cheklovlari bo'lgan bolalar uchun ham sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaratish tizimi sifatida e'tirof etiladi. Inklyuziv ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish nafaqat bilim olishni samarali qiladi, balki ularning o'ziga ishonchini, mustaqil fikrlashini, muammolarga noodatiy yechim topish ko'nikmalarini ham shakllantiradi.



“Inklyuziya” atamasi lotincha “inclusio” soʻzidan olingan boʻlib, “oʻz ichiga olish”, “qoʻshish” maʼnosini bildiradi. Inklyuziv taʼlim — bu barcha bolalar, shu jumladan, rivojlanishida nuqsoni boʻlgan bolalar bilan birga taʼlim olish imkoniyatiga ega boʻlgan muhitdir.[1] Uning asosiy tamoyillari: tenglik, hurmat, imkoniyatlar birligi, hamkorlik va farqlarga ijobiy munosabatdir. Oʻzbekiston Respublikasida inklyuziv taʼlim sohasida qator huquqiy hujjatlar, jumladan, “Taʼlim toʻgʻrisida”gi Qonun (2020 y.), “Nogironligi boʻlgan shaxslarning huquqlari toʻgʻrisida”gi Qonun, hamda Vazirlar Mahkamasining inklyuziv taʼlimni rivojlantirishga doir qarorlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu hujjatlar asosida taʼlim jarayonini moslashtirish, maxsus metodikalar yaratish va oʻqituvchilarning malakasini oshirish ishlari olib borilmoqda. Ijodiy qobiliyat — bu shaxsning yangilik yaratish, mavjud muammolarga noodatiy yondashish, original fikr bildirish, tasavvur va tafakkur orqali yangi gʻoya ilgari surish qobiliyatidir.[3] Psixologlar (S. Rubinshteyn, A. Maslou, E. Torrens va boshqalar) ijodiylikni inson tafakkurining eng yuqori shakli sifatida taʼriflaydilar. Ijodiy qobiliyatning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

Fantaziya va tasavvur – yangi obraz va gʻoyalarni yaratish qobiliyati;

Mustaqil fikrlash – muammoni oʻz yoʻli bilan hal etish, tayyor andozadan chiqish;

Muammoni tahlil qilish – mavjud vaziyatni chuqur oʻrganish va uni yangicha koʻrish;

Motivatsiya – oʻzini ijodiy ifoda etishga ichki ehtiyoj;

Emotsional barqarorlik – xatolardan choʻchimay, yangi sinovlarga tayyor boʻlish. Inklyuziv taʼlim sharoitida ijodiylikni rivojlantirish jarayoni oʻziga xos psixologik muhit va pedagogik yondashuvni talab etadi.[4] Bunda oʻqituvchi oʻquvchilar oʻrtasidagi individual farqlarni hisobga olib, har bir



bola uchun qulay o'quv muhitini yaratishi lozim va quyidagi omillar bu jarayonning muvaffaqiyatini ta'minlaydi:

Ijobiy psixologik muhit – bolalarda o'zini qadrlash, ishonch va motivatsiyani oshiradi;

Moslashtirilgan o'quv dasturlari – har bir o'quvchining ehtiyojiga qarab tuziladi;

Differensial yondashuv – topshiriqlar murakkabligi, hajmi va usuli bo'yicha moslashtiriladi;

Ko'p sezgili o'qitish metodlari (multisensory approach) – ko'rish, eshitish, harakat orqali bilim olish;

O'qituvchi va ota-onaning hamkorligi – ijodiy faoliyatni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi.[5] Inklyuziv ta'limda ijodiy qobiliyatni rivojlantirish usullarida ijodiy qobiliyatni shakllantirishda quyidagi samarali pedagogik usullar qo'llanilishi tavsiya etiladi:

1. Loyiha (proyekt) metodi-o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, muayyan muammoni hal etishga yo'naltirish orqali ijodiy fikrlashni faollashtiradi. Har bir bola o'z roliga qarab ishtirok etadi — bu esa inklyuziv guruhda hamkorlikni kuchaytiradi.

2. Muammoli o'qitish (problem-based learning)-o'quvchilarga ochiq savollar berilib, mustaqil yechim topishga undaladi. Bu usul tafakkur, tahlil va ijodiy qaror qabul qilish ko'nikmasini rivojlantiradi.

3. Didaktik o'yinlar-ijodiy o'yinlar orqali bolalar yangi bilimlarni o'zlashtiradi. Masalan: “Agar men ixtirochi bo'lsam...”, “Tasavvur qil, agar bu dunyoda ranglar yo'q bo'lsa...” kabi o'yin topshiriqlari o'quvchini noodatiy fikrlashga o'rgatadi.



4. Art-terapiya va musiqiy mashg'ulotlar bu san'at orqali his-tuyg'ularni ifodalash imkonini beradi. Bu metod ayniqsa psixologik to'siqlarga ega bolalarda o'zini erkin ifoda etish, ijobiy emotsiyalarni rivojlantirishda samaralidir.

5. STEAM yondashuvi (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) fan va san'atni uyg'unlashtirish orqali bolalarda tizimli fikrlash, tasavvur va amaliy faoliyat uyg'unligini shakllantiradi.

Inklyuziv ta'limda ijodiylikni rivojlantirishda o'qituvchi markaziy shaxs hisoblanadi. U nafaqat bilim beruvchi, balki psixolog, motivator va hamroh rolini bajaradi. O'qituvchining asosiy kompetensiyalari quyidagilardir: har bir o'quvchining psixologik xususiyatini bilish; moslashtirilgan metod va resurslardan foydalanish; ijobiy emotsional muhit yaratish; ijodiy topshiriqlarni differensial tarzda tashkil etish; tolerantlik va empatiyaga ega bo'lish. Inklyuziv ta'limda ijodiy qobiliyatni shakllantirish — bu faqat dars jarayoni emas, balki butun pedagogik madaniyatni yangicha ruhda tashkil etish demakdir. Har bir bola o'ziga xos imkoniyatlar manbaidir, shuning uchun o'qituvchi ularni kashf etish, rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash vazifasini bajaradi. Innovatsion metodlar, ijodiy muhit va psixologik qo'llab-quvvatlash orqali har bir o'quvchining shaxs sifatida kamol topishiga erishish mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1.O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, 2020.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash va inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish to'g'risida"gi PQ–4860-son qarori. – Toshkent, 2020.



3. Jumayev M., Murodova N. Inklyuziv ta'lim asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.

4. Saidova G. “Inklyuziv ta'limda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish masalalari” // Pedagogika va psixologiya jurnali. – Toshkent, 2022. – №3. – B. 45–50.

5. Abdukarimova N. “Ijodiy fikrlashni rivojlantirishning zamonaviy texnologiyalari” // Ta'lim tizimida innovatsiyalar. – Toshkent, 2023. – №2. – B. 61–66.